

The Department graduates students with second Master's degree in «Preschool Education» and «Higher School Pedagogy» and third PhD degree in «011 Science of Education» and «012 Preschool Education». This poses new challenges but also opens up unknown prospects.

A key aspect of the Department activities is international cooperation which has significantly intensified over the last decade and is accountable for bringing the Ukrainian education system to conformity with European standards. The Department carries on active and effective cooperation with a number of universities in Poland, Austria, Belarus, Germany and other countries.

Key words: Department of General Pedagogy and Preschool Education, scientific activities, teaching aids, training of academics, international cooperation.

УДК 378

Інна Червінська
Inna Chervinska

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ГРОМАДСЬКО-АКТИВНОЇ ШКОЛИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

SOCIO-CULTURAL SPACE OF PUBLIC-ACTIVE SCHOOL IN THE CARPATHIAN REGION

У статті на підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду громадсько-активних шкіл, розкриваються теоретико-методологічні засади функціонування соціокультурного простору навчального закладу в умовах гірського регіону. Автор акцентує увагу на провідних чинниках та педагогічних умовах діяльності соціокультурного простору сучасної загальноосвітньої школи.

Ключові слова: громадсько-активна, простір, соціокультурний простір, освітній простір, навчальний заклад, гірська школа.

Складні соціокультурні реалії сьогодення спрямовують вектор змін в освіті на забезпечення готовності і здатності людини безперервно оновлювати й збагачувати досвід, який адекватний до відповідних тенденцій навколишньої дійсності, попереджаючи таким чином можливі протиріччя і проблеми. Тому основним призначення освіти вбачаємо в тому, щоб виступати чинником розвитку людини, суспільства, держави, науки, культури, виробництва, економіки.

Актуальність проблеми зумовлена кількома причинами. Передусім це значення шкіл гірського регіону в системі неперервної освіти, їх роль у вирішенні багатьох питань духовного життя нації, освоєнні нових форм господарювання на селі, відродженні духовного єднання поколінь, культурної самобутності села.

Головним завданням системи освіти є створення в найвіддаленішому гірському селі реальних можливостей для одержання кожною дитиною повноцінних знань. Його вирішення, окрім освітніх, вбирає низку інших проблем, пов'язаних із діяльністю місцевої влади, зі станом економіки і медицини, розвитком агропромислового сектору.

Питанням аналізу організації діяльності загальноосвітньої школи, невід'ємною складовою якої є навчально-виховний процес та робота вчителя, присвячені праці відомих учених В. Сухомлинського, Г. Ващенка, І. Беха, І. Зязюна, В. Кузя, В. Мадзігона, Р. Охрімчук, О. Савченко та ін. Аналізуючи стан досліджень у цій галузі, можна відзначити, що немає єдиного підходу до тлумачення науковцями поняття «соціокультурного простору».

Соціокультурний простір – це процес і результат розгортання культури в часі й у просторі та у взаємозв'язку з соціальними параметрами; це цивілізаційна цілісність з широкими просторово-часовими рамками, що включають всі складні процеси генезису, розповсюдження і функціонування, які протікають не хаотично і випадково, а підпорядковані певній логіці і детермінуються специфічними параметрами (О. Шпенглер, А. Панарін).

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, вивчення передового педагогічного досвіду діяльності шкіл, розкрити особливості побудови соціокультурного простору громадсько-активної школи.

Соціокультурний простір громадсько-активної школи – це системний об'єкт педагогічного проектування, що передбачає виокремлення та вивчення її структурних елементів, зв'язків, системотворчих чинників, які в сукупності впливають на формування особистості та розвиток територіальної громади. Важливою особливістю громадсько-активних шкіл є те, що вони відкриті та сприйнятливі до змін.

В основі діяльності таких навчальних закладів лежать демократичні цінності. Створення та впровадження в практику діяльності інноваційної моделі громадсько-активної школи сприятиме розвитку партнерства між школою та громадою, розвитку активної життєвої позиції учнів, активізації громадян у вирішенні власних проблем, реалізації Концепції «Нової української школи», що дозволить людині навчатися впродовж усього життя. Реалізація визначеної мети забезпечить стабільний соціально-культурний розвиток громади, чий ресурси і структури покликані служити інтересам кожного члена громади.

Розглядаючи освітню діяльність громадсько-активної школи як важливий чинник соціальних перетворень, необхідно враховувати той факт, що можливості її впливу на розвиток сільського соціуму значні, проте і труднощі, з якими зустрічається така школа, також не малі.

Проблема збереження і підтримки гірських шкіл Карпатського регіону є надзвичайно актуальною й в контексті сучасних освітніх реформ та децентралізації. Створення об'єднаних територіальних громад повинно стати певним кроком на шляху до покращення умов життєдіяльності жителів гірських сіл та розширення можливостей для здобуття якісної освіти учнями цих навчальних закладів. Для реалізації визначених завдань нами розроблено регіональний проект експериментального майданчика «*Розвиток особистості молодшого школяра в умовах гірського середовища*», який розгорнутий на базі шкіл двох гірських районів Івано-Франківської області. Метою створення експериментального майданчику є дослідження впливу природного гірського середовища й унікального соціокультурного простору Карпатського регіону на розвиток особистості молодшого школяра.

Школи гірського регіону Українських Карпат працюють у специфічних умовах. Вони зберігають самобутні традиції, мають особливий характер навчальної і трудової діяльності. Адже в умовах віддаленого гірського села школа стає головним осередком культури, духовності. Безумовно, це пов'язано із загальною соціально-економічною ситуацією на селі, з повільним розвитком багатоукладності господарства, його технічним забезпеченням [8].

Тому насамперед потрібно позбутись вузькопрагматичного призначення гірської школи, допомогти їй у всебічному розвитку особистості, забезпечити доступність якісної освіти для дітей, що проживають у гірській місцевості. Освіта за своєю природою спрямована в майбутнє, тобто невідоме, незвідане. Здійснювати підготовку людей до життя в майбутньому соціумі через швидкий темп розвитку науково-технічного прогресу та суспільної думки стає дедалі важче. Адже школа, яка орієнтується лише на сьогоднішній день, фактично готує молоду людину до життєдіяльності, як не прикро, у суспільстві вчорашнього дня.

У цьому контексті «важливо не пристосовувати навчання і освіту до вмираючого суспільства, а виривати їх з соціуму, створюючи і застосовуючи на практиці випереджувальні форми та технології організації навчального процесу» [7, с. 156].

З метою надання умов для різнобічного розвитку дитини шкільного віку, забезпечення потреб обдарованих дітей, на базі загальноосвітніх шкіл продовжувати створювати не

тільки опорні школи, а й відкривати нові та модернізовувати вже існуючі навчально-виховні комплекси, куди за нашим переконанням повинні входити дитячий садок, школа, позашкільні освітні установи, заклади клубного типу (дитяча музична школа, художня школа, театральна студія, спортивні гуртки та секції), відкривати спеціалізовані школи з поглибленим вивченням окремих предметів та відкриттям технологічних класів, учнів яких навчатимуть столярної справи, різьбярства, писанкарства, ліжникарства, швейної справи. Це сприятиме не тільки збереженню та відродженню народних промислів та ремесел, якими так багаті гірські села, а й забезпечить певну професійну підготовку школярів. Для цього потрібно створити або ж відновити успішно діючі раніше майстерні з усім необхідним для навчання обладнанням.

Відкриття таких загальноосвітніх спеціалізованих профільних шкіл з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів та прикладних ремесел дасть змогу створити сприятливі умови для оволодіння системою наукових знань, забезпечити підготовку учня як майбутнього професіонала, що значно полегшить його адаптацію до життя у гірському соціумі.

Соціокультурний простір містить значний педагогічний і художньо-естетичний потенціал для здобуття додаткової освіти та розвитку професійних умінь і навиків. Знайомство із соціокультурним простором для підростаючої особистості розпочинається з вигляду його будинку, квартири, під'їзду, прибудинкової території; природного оточення; він включає домашнє підсобне господарство, бібліотеку, відеотеку і фонотеку, Інтернет, організоване дозвілля, спілкування з членами сім'ї і друзями. Навчити молоду людину жити в гармонії з цим простором, цінувати й берегти його, отримувати від нього користь для свого духовного розвитку є стратегічним завданням не тільки для родини, школи і ЗМІ, а й для всіх суб'єктів державної культурної політики [1].

У навчальних закладах гірського регіону можна запровадити поглиблене вивчення предметів за такими профілями: філологічний, суспільно-гуманітарний, біолого-хімічний, фізико-математичний, спортивний і технологічний. Адже йдеться не просто про навчання, а фактично про закладення підвалин життєвого успіху. Необхідно закріпити на офіційному рівні мінімальний перелік надання освітніх, культурних та спортивних послуг учням гірських шкіл, які вони можуть отримувати безкоштовно в освітньому закладі.

Для реалізації визначених завдань, пропонуємо на території гірського регіону втілити модель проекту *«Громадсько-активна школа як центр соціокультурного та економічного розвитку гірської громади»* у контексті дії *«Програми сталого розвитку Карпатського регіону»* до якого залучаємо науковців та педагогів країн Європи та США. Цей напрям дослідження може стати базою для створення пілотного проекту довготривалої дії на теренах Прикарпаття, а згодом й інших територіях гірських регіонів України та зарубіжжя. Що на наш погляд сприятиме налагодженню належних умов для здобуття учнями якісної освіти незалежно від місця їх проживання. В Україні 27 районів мають статус гірських чи напівгірських. І всі ці райони мають спільні проблеми – починаючи з фінансування закладів освіти, медицини, культури й закінчуючи питаннями інфраструктури, зайнятості населення тощо. У цьому контексті хотілося б звернути увагу громадськості на умови навчання учнів гірських шкіл та підтримку обдарованих дітей з віддалених гірських регіонів. Адже історія має чимало прикладів відомих і успішних людей, які були вихідцями з маленьких гірських сіл чи містечок.

З цією метою пропонуємо: створити банк даних обдарованих дітей; організувати підтримку обдарованих дітей, вихідців з гірських сіл на всіх рівнях – від регіонального до загальнодержавного; призначити для талановитих дітей з гірських регіонів іменні та соціальні стипендії; розширити доступ учнів гірських шкіл до якісної дистанційної освіти; підготовка інноваційного контенту, інноваційного програмного забезпечення; створити віртуальні класи, налагодити діяльність програми *«Клас-рум»* в контексті ідей освітнього форуму *«Цифрове перетворення освіти»*.

Наступний аспект на якому зосереджена наша увага це проблема відповідальності батьків за розвиток, виховання та освіти своїх дітей. Організація відповідної просвітницької

роботи з молодими батьками школярів, формування у них почуття відповідальності за долю та життєвий успіх їх дітей, визначення основних засад усвідомленого батьківства.

Адже високогірні райони – це у переважній більшості – депресивні регіони, з проблемами безробіття населення. Багато батьків виїжджають на заробітки за кордон залишаючи дітей без відповідного догляду та опіки. А це вже царина спільної діяльності соціальних педагогів, практичних психологів, громадських та релігійних організацій, шляхом налагодження педагогічної взаємодії та соціального супроводу цих дітей. Тому що сім'ї з гірського села і міські сім'ї відрізняються не тільки побутом дітей і дорослих. Діти з гірських сіл більш залучені до спільної з дорослими праці, мають ширше коло сімейних обов'язків, їхня соціалізація відбувається значною мірою через участь у загальносімейній трудовій діяльності. Відповідно робота з такими проблемними сім'ями повинна передбачати психологічну підготовку вчителя, усвідомлення ним необхідності організації педагогічного керівництва сімейним вихованням; дійове керівництво вихованням дітей з таких сімей, створення цілеспрямованої системи роботи з проблемними сім'ями; спонукання вчителів до творчого пошуку, критичного аналізу роботи з неблагополучною сім'єю, вивчення кращого досвіду сімейного виховання. Як стверджував Оскар Уайльд, найкращий спосіб зробити дитину хорошою – це зробити її щасливою. Налагодження гармонійних відносин батьків та дітей – є запорукою щасливого майбутнього як батьків, так і дітей, а в кінцевому результаті - всієї громади гірського села.

Ще однією проблемою гірських сіл є полікультурність Карпатського регіону, що в контексті військових дій та подій на Сході країни набрала ще більшої ваги та значимості. Формування толерантного ставлення до представників інших національностей, етнічних груп, носіїв інших мов та культур для багатонаціональних та багатоетнічних гірських регіонів Буковини, Закарпаття та Прикарпаття є одним із провідних завдань педагогічної громадськості.

За даними етнологів, у Карпатському регіоні проживає більше двох десятків етнічних груп та «вкраплень» інших національностей, чії діти спільно виховуються у дошкільних навчально-виховних закладах та навчаються в школах. Завдяки виваженій політиці органів місцевого самоврядування між етносами фактично немає соціальної напруги, міжетнічної ворожнечі тощо. Представники різних етносів зазвичай толерантно ставляться до мови, культури, віросповідання, звичаїв і традицій своїх територіальних сусідів з інших етнічних груп.

Полікультурний підхід дає можливість як педагогові, так і його учням відмовитися від звички безумовного пріоритету лише власних культурних цінностей і традицій, толерантно ставитися до інших людей, що взаємодіють між собою і сприяють взаємозбагаченню представників різних національностей, тобто формуванню полілогічного способу осмислення дійсності. Цього вимагають не лише умови проживання на території Українських Карпат, а й та обставина, що значна частина дорослого населення у зв'язку з безробіттям змушена заробляти на життя за кордоном, де також постає необхідність вивчення інших мов, ознайомлення з новими звичаями, традиціями, культурними цінностями. Сьогодні значно зростає потреба у фахівцях, які здатні адекватно здійснювати навчально-виховний процес у полікультурному суспільстві з урахуванням розмаїття етнічних, расових та релігійних засад. У сучасному соціокультурному просторі полікультурність стає невід'ємним компонентом професіоналізму. Це дає підставу розглядати проблему підготовки вчителя до роботи в полікультурному середовищі як одну з ключових. Ще однією проблемою, яка потребує вирішення є розвиток професійної компетентності та фахової готовності педагогів до роботи в гірських школах. Підготовка педагогів до професійної діяльності в умовах гірського середовища є нагальною потребою сучасної системи освіти України.

Нові підходи до організації і здійснення навчального процесу в школі гірського регіону вимагають якісної перебудови системи підготовки вчителя. Спрямованість на особистісно орієнтовану модель навчання, впровадження сучасних технологій потребують від фахівця цілісного бачення навчання як інтегрованого процесу, який різнобічно впливає на дитину.

Практика показує, що на сучасному етапі забезпечити розвиток територіальної громади та школи в гірській місцевості лише за рахунок класичних форм її організації без належного фінансування та централізованого управління нею неможливо. На часі вироблення цілісної освітньої політики окремих гірських регіонів і запровадження громадсько-державної форми управління ними.

Формуючи соціокультурний простір громадсько-активної школи педагоги визначають завдання реорганізації шкільних приміщень і зон рекреації, організації культурної діяльності в дитячих спільнотах, а також удосконалення навчальних програм і планів згідно з принципами різноманітності, варіативності, й альтернативності побудови, відповідно до аналізу освітньої діяльності школи. Це дає педагогу можливість підвищити свою педагогічну культуру і компетентність, оскільки новий соціокультурний освітній простір не може функціонувати, якщо вчительське середовище консервативне і не сприймає нововведень.

Структура соціокультурного простору громадсько-активної школи, на наш погляд, представляє цілісну, динамічну систему компонентів – аксіологічного, базового, функціонально-утворюючого і предметно-практичного, які знаходяться в певній ієрархічній залежності. Такий простір навчального закладу формується в процесі реалізації у навчально-виховному процесі гуманістичних ідей і цінностей, які сприймаються у цьому педагогічному співтоваристві, з врахуванням інтересів, потреб та запитів батьків і школярів.

Впродовж тривалого часу роль гірських регіонів у соціальному, освітньо-культурному розвитку у багатьох країнах не визнавалась або принижувалась. Карпати, які знаходяться в самому центрі Європи, добре ілюструють окреслені проблеми, які можливо не дуже добре видно з київських пагорбів та нажаль вони чіткі й нагальні для жителів гір.

Функціонування соціокультурного простору школи характеризується відносинами, що склалися серед людей, особливостями традицій, які увійшли в уклад цієї освітньої установи. Вони створюються як школярами, так і педагогами та батьками в процесі спільної діяльності; розглядаються як сукупність об'єктів культурно-освітнього призначення, пов'язаних із створенням і поширенням культурних і освітніх цінностей: творчих організацій, пізнавальних спільнот, науково-дослідних і методичних об'єднань, навчальних занять, студій, гуртків, секцій, території пришкільного ділянки, засобів інформації (шкільна газета, стенди), естетики одягу педагогів і школярів тощо.

Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в країні за останні десятиріччя, суттєво загострили освітні проблеми жителів гірської місцевості, зумовили значні зрушення у дослідженні цих територій. Тому варто звернути увагу на необхідність дослідження регіональних особливостей розвитку освіти, створення в цих регіонах ресурсних центрів, оптимального освітнього простору в гірській місцевості. Реалізація окреслених завдань дозволить накопичити достатній фактичний матеріал для проведення порівняльного аналізу наукових концепцій, підходів, розробок та практичного досвіду з проблем життєдіяльності гірських територій України з іншими країнами Європи і США.

Оприлюднення вказаних проблем зумовлено необхідністю подальших спільних дій очільників районних, обласних рад щодо збереження гірських районів під час проведення децентралізації державної влади та адміністративно-територіальної реформи. Всіх зацікавлених зібрати разом повинні ГОРИ. І хоч зазвичай у природі гори роз'єднують. Та незважаючи на те, що нас розділяють Карпати, нас повинні об'єднати спільні проблеми, які для всіх гірських населених пунктів є подібними. А вирішення їх розпочинається із збереження у віддаленому гірському селі школи. Подальші наукові розвідки пов'язуємо із побудовою узагальнюючої моделі громадсько-активної школи.

Список використаних джерел

1. Крылова Н. Б. Социокультурный контекст образования // Новые ценности образования / Н.Б. Крылова // – 1995 – Вып. 2. – С. 34-35.

2. Кісіль М. В. Простір освіти з точки зору її основного суб'єкта / М. В. Кісіль // Вісник Черкаського університету. – Серія «Педагогічні науки». – 2006. – Вип. 88. – С. 138–141.
3. Леонова О. Образовательное пространство как педагогическая реальность / О.Леонова // Alma mater (Вестник высшей школы). – 2006. – № 1. – С. 36–40.
4. Ненахова Е.Н. Теоретико-методологические подходы до формирования социокультурной среды / Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2010. – № 128. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.herzen.spb.ru/media/magazines/contents/1/128/penahova_128_172_181.pdf
5. Пискунова Е.В. Социокультурная обусловленность изменений профессионально-педагогической деятельности учителя : Монография / Е.В. Пискунова. – СПб. : Изд-во РГПУ, 2005. – 324 с.
6. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. – Одеса, 2005. – 24 с.
7. Шиян Н. Профільна сільська школа: проблеми та перспективи // Освітній дайджест. – 2004. – №3. – С. 153–157.
8. Chervinska Inna. Mountain School of the Ukrainian Carpathians: Problems and Prospects of Development // Inna Chervinska / Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. – Vol 1, – No 2-3 (2014). – pp. 28–33.

The article deals with the analysis of psychological and educational literature, learning of advanced teaching experience to reveal the theoretical basis of socio-cultural space of public-active school of the Carpathian region in the context of the modern paradigm of education and the Concept of «New Ukrainian school».

The paper highlights the features of this complex and multifaceted process in general educational environment of the mountain school.

The author focuses on the socio-cultural aspect of public-active school, reveals the specific features of its functioning, describes the key factors of its influence, different approaches and concepts of pupils' development. Sociocultural school modernization requires innovative approaches to new knowledge in different schools throughout life.

The role of the teaching staff, parents and community in building of socially active schools in the context of decentralization and the establishment of joint local communities has been defined.

The research is focused on the creation of community schools, defines the problems and prospects of their further development. The author emphasizes on the value of mountain region schools in the system of continuous education and in solving of many questions dealing with the spiritual life of the nation, development of new forms of economic activities in rural areas, revival of the spiritual unity of generations and cultural identity of the village.

The researcher stresses that considering social and educational activity of schools is an important factor of social and cultural changes.

The article states that we need to get rid of a narrow purpose for mountain school, help with comprehensive personality development, ensure the availability of education quality for children living in mountainous areas.

Key words: public-active school, space, socio-cultural space, educational space, educational establishment, mountain school.